

@ כל הזכויות שמורות,
אילן פפה
ניתן לצטט ולהשתמש בכל דרך אפשרית

טנטורה
עדויות
פרק ראשון
חמש שעות ראשונות מתוך שישים שעות של ראיונות
הערות:
במקום שיש בו שלוש נקודות, יש או גמגום, או חזרה פחות ברורה על מה
שנאמר
במקום שיש [] זה הסבר שלי לשם או ארוע, או ציון דיון שלא הובא במלואו
משום שאינו מתייחס כלל לנושא ההרג והטבח.

טנטורה
מסמך ראשון
ראיון תדי כץ עם שלמה אמבר

רקע רלבנטי:
כץ מגיע לאמבר אחרי ששמע עדויות פלסטיניות על טבח בטנטורה
הפלסטינים מדברים על טבח של 230- איש בחוף הים וליד בית הקברות
אמבר תא"ל במילואים, מעיד על עצמו כבעל עניין רב בהיסטוריה, בהמשך
הראיון, על מבצע שוטר, יתאר בדיוק רב את אשר אירע.

אמבר: אני הצטרפתי לאלכסנדרוני לגדוד 33 ביום כיבוש כפר סבא הערבית
והתמניתי לקצין חבלה גדודי, למה? כי הייתי בצבא הבריטי סמל. [מפרט],
הייתי חבלן מקצועי. אני הכרתי את האנשים, כשהיה צריך לפוצץ אני
באתי...אחר כך יצאנו לטנטורה
[מפסיק]
טנטורה, ..אתה יודע מה, אני לא.. {מפסיק}, אני נתקלתי שם בדברים ש...בוא
נעבור,
תדי: למה?
אמבר: פשוט בטנטורה עשו מה שעשו, אתה קראת את הספר..

תדי: לא, לא, אני לא באתי לשמוע מה שנאמר בספר, אם נתקלת בדברים, לא
שאני חושב שכל מה שעושים במלחמה זה בסדר, במלחמה קורים בדברים

אמבר: תראה אני הלכתי לצבא הבריטי, אחרי שקראתי את תולדות העם
היהודי, אחרי שקראתי את כל מה שכתבו אני הייתי ציוני כמו אבא שלי, היו
חמישה חברים, בעצם קיבלנו משכורת בהגנה
[מפליג בסיפור]
אני מתחיל לספר לך את תולדות חיי ואתה רוצה..
למה התחלתי את זה אני לא יודע..

[אולי] למה אני לא מספר על טנטורה

ת: חמישים שנה עברו.. [מפציר]

אמבר: זה כל כך לא מצא חן בעיני אז, אני רוצה לשכוח את זה, חיל אחד, היה קצין הרכב, איבד את הדרך, היה צריך להתקרב לישוב ליד זכרון יעקב, בזה שעבדו בו עוזרות בית פרדיס, הלך התקרב לפרדיס הרגו אותו שמה.. בשדות המערביים של פרדיס.. הכרתי אותו, [נותן את שמו] הוא נהרג, הלכו לכבוש את טנטורה

זה היה במקביל לכיבוש. [הפסקה]

טנטורה היה יישוב ערבי על חוף הים... הדבר היחידי שאני עשיתי, בדרך הראשית היתה שרשרת קשורה בין צוקי כורכר, אני פוצצתי אותה כדי שיוכלו לעבור, שרשרת ממתכת, זה שטויות, לא יריות ולא כלום.

מאז לא הייתי שם בטנטורה הכיבושים אתה יודע איך היו הלכנו מסביב סביב, לא היתה להם ברירה, לא היו שם קרבות מי יודע מה, טנטורה בידינו ת: מה אתה רוצה לשכוח?

אמבר: אני הפנית אותך לספר לפני שתבוא אלי.. הספר מזכיר את טנטורה ת: לא, בוא, מה שכתוב בספר אנו יודעים, בוא נגיד הדברים שכותבים שם, אמבר: זה אני מקשר, אני הלכתי להילחם בגרמנים, הגרמנים היה הצורך הגדול ביותר שקם לנו, אבל לחמנו בחוקי המלחמה שהחברה האנושית הכתיבה לנו, גם הם לא הרגו שבויים, שבויים סלבים הם הרגו, אבל לא הרגו שבויים אנגלים, ולא יהודים, כולם נשארו בחיים ביניהם בן-אהרון ת: קורא הספר "חלק מתושבי הכפר גורשו" אין פה שום דבר נוסף תאמין לי שבדקתי את העניין

אמבר: [בודק את הספר]

ת: אתה מתעקש לא להאמין לי? אולי קראת מהרהורי ליבך? אמבר: לא

ת: בוא נשאל מה אתה זוכר שקרה?

אמבר: אני לא זוכר שום דבר, הכל כתוב

ת: צוחק

אמבר: אתה זוכר את ההקדמה שלי על זכרון, מה שכתוב

ת: מפציר

אמבר: טוב לא היה קרב, הכפר נכבש, לא היה קרב ממשי, והכפר נכבש, אני זוכר שאספו את הגברים, חלק מהם עבר לשמה, נגמר העניין תדי: אתה אומר רצחו ערבים?

אמבר: לא אמרתי

תדי: חמישים שנה, אתה מתייצב למעלה

אמבר: צוחק גם את זה ישאלו אותי?

תדי: אולי היו שם דברים שלא היו צריכים לעשות אותם

אמבר: אני לא חושב שמה שיש לי לספר מלחמה זה כיבוש הכפר, זה לא היה לא מן מבצע של כוחות עם מעללים של חציית אלפים, הכפר נכבש בקלות, חלק מהערבים, התנועה היחידה שהיתה לערבים היתה מזרחה.

תדי: אבל הכפר היה מכותר, התושבים רוכזו, מה התרחש?

אמבר: לא, לא צוחק

אנשים שירו, במלחמה שירורים, אני לא עד לדברים כאלה

עוזב.. ברגע שאני לא רוצה לספר, סימן שאני מסתיר משהו, זה אומר שכיבוש הכפר זו לא מלחמה גדולה

תדי: חוזר לשאלה מדוע הזכיר אמבר את הגרמנים?

אמבר: הם לא הרגו שבויים מערבים, רוסיים כן

תדי: למה הבאת ל את המובאה הזו? [מסביר מה עשה עד כה במחקר]

ומפציר בו שלא יעשה חשבון מה יגידו ואיך, שוב מאריך במטרת עבודתו
אמבר: בו אני יגיד לך, אני כל כך זוכר, הכוונה היתה לפנות את הכפר בפינוי
הכפר נפלו חללים

תדי: דהיינו?

אמבר: באופן טבעי אנשים נקשרים למקומם, ולא רוצים ללכת, אז בלחץ של
צבא כובש, גרמו לעזיבתם את הכפר, לכוון מזרח. נקודה. הלאה

תדי: ממה שאתה זוכר, כמה קרבנות נפלו אחרי הכיבוש

אמבר: אני באמת לא יודע. אני לא יודע מפני שזה לא מצא חן בעיני, אז אני
פרשתי מן המקום, אני לא יודע. כל מה שאני יגיד לך יהיה חסר אחריות,
במקרה זה דין פרוטה כדין מאה. זה אנשים. אני באמת לא יודע. כי זה לא מצא
חן בעיני אז. אבל מאחר ולא הרמתי את קולי אז, לא ארים אותו היום..

כל מה שאומר בקשר לכמות, יהיה חוסר אחריות, [אומר לאשתו "אולי תורידי
אותו ממני"] תדי צוחק

אתה זוכר אם ראית אם זה היה על פי רשימות, סלקטיבי?

אמבר: בשום פנים ואופן

ת: ירו לכל עבר?

אמבר: לא ירו

אני בחור צעיר, שרק הגיע לחטיבה, לא ראיתי רשימות,

[משוחחים על הא ודא]

זה נושא הספר שלך? זה חלק ב של בני מוריס?

[משוחחים על בני מוריס]

אמבר לא חושב שאנחנו צריכים לפרוש את כל התמונה

[משוחחים על הנושא]

משוחחים שוב על הא ודא

של למעלה מחצי שעה

ת: אני רוצה לחזור לעינינו

אמבר: לא לא אנו עוברים למבצע שוטר

תדי צוחק, לא לא אתה יכול לתאר לי האם ראיתי סיבה מיוחדת שהאנשים
בגללה רצחניים יותר..

א: אותם האנשים, כשבאתי לא כל כך הכרתי, הכרתי את אנשי החטיבה,
כשעזבתי אני יכול להגיד לך שאלה היו אנשים מופלאים שלא נוצלו כראוי

אולי זו היתה אסטרטגיה שלא הבנתי, להשקיט את החזית הזו..לא היתה

חטיבה שיזמה יותר מדי כך שלהגיד סרה על האנשים האלה, שהיו אכזרים
במיוחד, במשך השנים התסתערתי איתם, אני היתי מפ א..במבצע שוטר כבר

הייתי מפקד פלוגה

ת: מיד נגיע [למבצע שוטר]

אתה ראית יודע על משהו מיוחד שקרה באותו קרב שגרם לאנשים שם

להתפרצות יותר אלימה

אמבר: לא אני מבין למה אתה מתכוון, לא

ת: אבל לא ראית את זה בקרבות אחרים

אמבר: זו היתה תקופה שהייתי בגדוד, לא יכול להגיד, שהיה שמה מעשה

נקמנות, להחזיר את הכבוד הלאומי, לא, או שאני לא זוכר

ת: ז"א לא מספר הקרבנות מן הצד שלנו גרם למה שהיה

אמבר: לא חושב שהיה שם מניע שגרם לכלבי טרף להשביע את רעבונם,

בכיבוש כפר שהיה מנותק, שלא היה על קו תחבורה, שהביא לקרב אכזרי

ת: איך אתה בכל זאת מסביר?

אמבר: אני לא מסביר, הייתי נער צעיר, אולי היו אסטרטגיות שאני לא מסכים

אתם

..לא הייתי אומר שזה היה דבר יוצא דופן באופן חד משמעי.. לא זוכר נקמנות
אנשים נהרגים בקרבות
ת: אתה לא זוכר הרג סתמי לאחר כיבוש בטנטורה
אמבר: אני זוכר [במקומות אחרים] שאנשים ברחו, אני לא זוכר שהלכנו
בצורה שלא נתנו להם לברוח לא היה להם לאן לברוח
ת: האם היה משגה בכך שהיה כיתור שלא נתנו להם לברוח לצד מזרח?
אמבר: מזרח היה בידנו, פרדיס היה בידנו
ת: אנו מדברים על כך שיכלו להימלט אבל נכנסו מכל צד.
אמבר: לא ברחו, כי לא היה לאן לברוח, אי אפשר היה לברוח
ת: אתה זוכר כמה היו על שפת הים שאספו את כולם..
אמבר: אני לא זוכר.. פחות מ-500
נשים לא ראיתי, לא נכנסתי לכפר
ת: היית בבית הקברות או חוף הים
אמבר: הייתי בחוף הים.. לא זוכר.. התמונות שנחרטו ועדיין בזכרון הם הגברים
בבית הקברות, אתה יודע מה אני לא בטוח שזה בית קברות
ת: הגעת לחוף הים, לאחר מעשה
אמבר: לאחר מעשה, הבט לא הובלתי פלוגה, לא בתוקף תפקיד
לא זוכר ולא יכול לאשר תופעה כזו [של פגיעה בנשים וילדים]
שיחה על הא ודא
ת: אתה ראית את הגברים בבית הקברות ושם ראית את מה שראית
אמבר: כן
ת: ראית איזה אבחנה ביניהם, פעולה לא סלקטיבית
אמבר: שמע אני ראיתי המון אנשים מתים בעולם, ראיתי שמה אנשים מתים,
זהו אני לא הייתי בגילי אז, אני זיתי הצידה וזהו. אתה נכנס לניאונסים שאני
לא יכול, אתה רוצה שאהיה יפה נפש ואדבר שירה, די עזוב אותי גמרתני עם
זה.
ת" מחוץ לבית הקברות
אמבר: לא טיילתי בכפר, לא חיפשתי
[מדברים על שלל וביזה כעת] מראה לכך מזכרת מטנטורה
אבל לומר שאני ראיתי, אתה תופס אותי בתחילת דרכי כחייל בגדוד
ת: דוקא התקופה הראשונה הזו יושבת אצלך בעצמות
אמבר: אבל את הרושם היא משאירה.. גם מה שאני לא אומר
ת: התחלת איתי עם תאור הנאצים, מן אידך זיל וגמור, לכן חשוב לי לדעת איך
מפרידים איך הורגים, סדרו אותם בשורה
אמבר: אני מנסה להסתובב סביב העניין, על זה אני לא מדבר, אני מדבר אל
תוצאה, איך ולמה, לא רוצה
ת: אבל ראית את זה
אמבר: הייתי שם

מסמך שני

מיכה ויתקון
חייל באלכסנדרוני
[תוך כדי שיחה על בני מוריס, על מה קרה ב-1948]

כץ: גם בטנטורה קרו כל מיני דברים

ויתקון: הו הא! בטנטורה אני לא יודע אם אתה יודע! אבל לא ממני תדע
תדי: אני יודע
[המשך שיחה על מלחמה, מסמכים]
בפלוגה שלנו היה בחור שנהרג בכולה [שם כפר] שאנס ערביה ושרף את
גופתה ונשפט למאסר והוצא ממאסר [נותן פרטים מזהים]
והיה לנו מ"פ בטנטורה, גם הוא כבר איננו בחיים, בטנטורה, שלימים היה איש
גדול במשרד הביטחון שהוא במו אקדחו הרג ערבים כי הם לא הסגירו את
הנשק, אני לא יודע אם יודעים, כי נשק היה משמעותי שיהיה לנו ולא להם
הוא הרג עם הפרבלום שלו ערבים, יהודי בשם נחמן כרמי היה סמנכ"ל משרד
הביטחון, נפטר בשנת 1970.. היהודי הוא נחמן כרמי עשה מה שעשה, מתוך
כוונת טהורות כדי לאתר את הנשק, זה היה עוד סימפסום למופרעות שלו .

אחרי שיחה של שעה
חוזרים לעניין
ויתקון: אני לא ראיתי במו עיני [את חקירת השבויים]
כבר לא היה ירי הכפר היה בידי הגדוד
שבע שמונה בבוקר זה היה אחרי כל העסק
ת: אתה עוד הגעת לאזור שבו ריכזו את המקומיים
ויתקון: בחצר בית הספר לא היו מקומיים, הפלוגה שלנו שכבו לנוח שם
[שיחה על הא ודא]
ויתקון: שמעתי שחקרו את השבויים, וגם ירו בהם וחיטלו בהם, וגם אז לא
הסגירו את הנשק, זו היתה נקודת מפתח, אחר כל היו שמועות שמצאו אותם
בים מה באמת היה אני לא יודע

מסמך שלישי

יוסף גרף
[לא גויס לצבא והתנדב לכל מיני תפקידים, בפעולת טנטורה היה מורה דרך
של הפלוגה שבאה מכוון דרום, קרי פלוגה ג']
גרף: שם הם הניפו את הח'טות הדגלים הלבנים, הערבים.. ואז הפ פתחו באש

ת: ח'טות?
כפיות בחורים התרוממו התחילו ללכת ואז הם פתחו באש והרגו עשרה,
תדי: בו נגיד נפצעו ופחות נהרגו
גרף: כן נפצעו והיו גם הרוגים
תדי: אתה זוכר מתי זה קרה
[גרף נותן תאריך]
תדי: לא מבחינת השעה
גרף: אני הייתי במשטרת זכרון ואז צלצלו מן הצבא לשלוח להם מדריך ואז
הגעתי אליהם לפני הכפר

תדי: אפשר להגיד שהזעקת, כי הם לא מצאו את הדרך
גרף: רצו איש שיודע יותר פרטים, הם כן מצאו את הדרך, אבל זה היה כפר
גדול, כפר ענק, כמה אלפי תושבים, כולם ברחו למובלעת של עין גזאל
תדי: אתה בערך זוכר מתי הזעיקו אותך

גרף: לפנות בוקר

תדי: שתים שלוש?

גרף: לא יותר ארבע

תדי: והובלת אותם לכניסה לכפר

גרף: ואז הם הרימו דגלים לבנים, חטות, כפיות

תדי: לא היה קרב לפני כן?

גרף: לפני כן היו חילופי אש

[שיחה על משך היריות, עיתוי]

[שוב חוזרים על סיפור החטות]

גרף: ואז הסתערו עליהם והרגו כמעט את כולם

תדי: כלומר בתגובה על ירי

גרף: והרגו כמעט את כולם

תדי: זוכר מספר?

גרף: לא, אני יודע שבסוף ספרו מספר כ-150- הרוגים צעירים, עד כמה שאני
יודע

תדי: זה הרוגים בקרב עצמו

גרף: תוך כדי הכיבוש, הם היו בבתים

תדי: מה זאת אומרת?

גרף: ירו באנשים, באו לבית, לא ניסו לבדוק ירו ישר

תדי: לאחר כניעה?

גרף: לא היתה כניעה, זה היה כיבוש

אני יודע דבר אחד אני נכנסתי לבית של ערבי, ראיתי אותו שוכב, הרמתי את

השמיכה ראיתי שהוא פצוע שהוא היה בקרב ונפצע, תוך כדי כך ראיתי

כדורים שאלתי אותו איפה הרובה אמר לי מתחת לתנור, הוצאתי את הרובה

ואז נכנסו כמה בחורים וירו

תדי: אתה לא ידעת מה העיניינים והם ירו בו

גרף: אני ידעתי

תדי: אתה לא הספקת כלום לעשות

גרף: אני לא הייתי עושה לו, הוא שכב פצוע, הם היו חברה צעירים

אני הייתי אז בן 25

[שיחה על הא ודא]

תדי: מקרים כאלה היו בכל הכפר?

גרף: כן

תדי: ראית מה שהוא יותר מאורגן?

גרף: לא לא

[שיחה על האפשרות שאנשי זכרון עצרו הרג מתוכנן יותר זה הוא סיפורו של

אבו פהמי שעוד אתן אותו]

[גרף לא מאשר]

גרף: אני מאמין שרוב ההרוגים היו בפלוגה הזו, שהם חטפו את האש אחרי

הרמת הדגלים, אנשים היו מטורפים, זה גם טבעי רוב ההרוגים היו בצד

הדרומי .

מה שהיה הפלוגה שחטפה את האש, הפלוגה הזו היתה כמו מטורפים, החברה

האלה השתוללו ובצדק לפי דעתי

מסמך רביעי

צאלח עבד אלרחמן,
יליד קיסריה, ממוצא בוסני מסוף המאה 19-
[שיחה על מקור הכפר ותושביו]
יליד גסר אל-זרקא מאז 1949
תדי: איפה הית ב 48?
צאלח: בקיסריה
תדי: מה אתה זוכר על טנטורה
צאלח: טנטורה היה מלחמה קטנה בינהם ובין היהודים
תדי: אתה היית שם באותו הלילה.
צאלח: כן ונפלה בידיים של היהודים
תדי: יעני נכבש הכפר
צאלח: כן מי שנהרג נהרג, מי שברח ברח ומי שנשאר לקחו אותו לבית סוהר
תדי: איך נהרגו?
צאלח: היתה מלחמה זהו בסוף תפסו אותם על שפת הים בטנטורה, לקחו
אותם ליד בנין גדול והרגו חלק מהם
תדי: איזה בניין?
צאלח: בתים שלהם על שפת הים
תדי: הרגו חלק אחרי שנכנעו?
צאלח: תשובה לא נשמעת
תדי: כמה
צאלח: 85 איש
תדי: אתה היית שם וראית זה?
צאלח: כן
תדי: עמד שם כל הכפר?
צאלח: כל הכפר היו ישבו על שפת הים, אמרו אתה, אתה, קום
תדי: לפי מה?
צאלח: לפי סמנים שלהם
תדי: לפי מה.
צאלח: היה להם שמות
תדי: באו אם רשימה?
צאלח: כן ולפי הגיל
תדי: מאיפה לקחו את השמות
צאלח: לא יכול להגיד לך אחד יהודי היה קוראים לו שמשון מגבעת עדה
תדי: שמשון מה?
צאלח: לא יכול להגיד לך, הוא חי עוד היום [תשובה לשאלה]
[מנסים לברר את השם המלא, לא מצליחים]
צאלח: הוא הרג אותם היה עוד אחד אלטשולר מבנימינה
תדי: גם הוא הרג?
צאלח: לא הוא לא הרג, הוא אמר לשמשון יעני זה לא טוב
תדי: יעני ניסה לעצור אותו
צאלח: כן
תדי: [שמשון] הסכים [לעצור]?
צאלח: אחרי שהוא הרג הסכים
תדי: הוא לבד הרג?

צאלח: כן עם סטן עמדו על הקיר, כולם עם הפנים אל הקיר, וירה עליהן
בראש,
כל פעם שם עשרים שלושים איש
תדי: ואף אחד לא זז?
צאלח: לא, היו הרבה יהודים שכבשו אותם
תדי: היהודים מה עשו?, אלטשולר אמר לא
צאלח: כל אחד יש לו נשק ועומדים מסביב
תדי: היו מבסוטים שהוא יורה
צאלח: לא יודע, לא אמרו שום דבר
תדי: את אומרת הוא גמר את כל הרשימה
צאלח: כל הרשימה
תדי: הוא דיבר משהו?
צאלח: מי?
תדי: שמשון
צאלח: אני לא שמעתי,
תדי: תעשה לי טובה, תנסה להיזכר בן אדם אחד גומר עם סטן ואף אחד לא
אומר
צאלח: כן פעמיים שלוש והוא מחליף את המחסניות
תדי: אתה אומר בראש?
צאלח: כן
תדי: באיזה שעה בערך זה היה
צאלח: בשתיים, כמו עכשיו [מנסה להעריך את הזמן]
תדי: שתיים שלוש בצהרים
תדי: כמה חילים יהודים היו, עשרה מאה?
צאלח: מאתיים מאתיים חמישים איש
תדי: כולם היו שם?
צאלח: כן
תדי: כמה היו אנשים בכפר? [הכוונה למספר מלא של תושבי הכפר]
צאלח: 2000 2500 איש [99ה לפי המסמכים המנדטוריים בטנטורה היו קרוב ל
1800- איש]
תדי: כולם היו?
צאלח: מי שהיה חלק ברחו
תדי: בערך 2000 איש?
צאלח: כן כן
תדי: וזה בחורות וילדים כולם
צאלח: כן זקנים וזקנות
תדי: באלה שירו היה מישהו חוץ מבחורים?
צאלח: לא, רק בחורים בגיל 20 והלאה
תדי: אני מתאר לעצמי [מתלבט איך לנסח אתהשאלה] מישהו הסביר למה?
צאלח: לא
תדי: היית במרחק 20-25 מטר
[בודקים מרחק]
תדי: 30 מטר
תדי: באותו לילה היית כל הזמן?
צאלח: כן הייתי ישן אצל חבר שלי מוחמד אבו עבוד וראיתי הכל
תדי: אחרי שהוא גמר מה קרה הלאה?
צאלח: באו מכונות לקחו את היתר, חלק שלחו לפרדיס הבחורות והזקנות
וחלק לקחו [סוף הטייפ]

היה מוכתאר דיב עלי שחאדה גרבאן של גסר
[בודקים איות של השם]
הוא היה מן פה, הוא ברח לטנטורה עם המשפחה שלו,
תדי: למה?
צאלח: כי פחד [מוסיף כמה פרטים]
תדי: אחרי זה חזר לפה?
צאלח: לא לקחו אותו לבית הסוהר אבל אישה שלו בנות שלו חזרו לפה

[פפה כמעט כולם יהודים וערבים מאשרים שהפרידו את הגברים מן הנשים
למשך למעלה משנה לאחר הגרוש והרס הכפר]

[משוחחים על ההפרדה, איך היא נעשתה וכדומה, שיחה של כמה דקות]
[דרכו כן מגיע לבני המשפחה האלה ויראין אותם מאוחר יותר]
[שיחה נוספת מאיזה כוונים באו היהודים, גם הוא כמו כל הפלסטינים
מתעקשים שהיהודים באו ברכבת, כל היהודים מתעקשים שלא השתמשו
ברכבת]

תדי: מה קרה לכל אלה שמתו? מי קבר אותם?
צאלח: היהודים, היהודים לקחו אותם אני יודע לאיפה? היה חול, אני לא יודע
איך בדיוק קברו אותם
באו יהודים מזכרון יעקב שכנים שלהם
[כך ראיין את הקובר מזכרון שיאשר את הקבורה, מספר החללים וכיוצא בזה
אני אביא את העדות ההיא בהמשך במלאה]
[כך מברר איך צאלח ניצל]
צאלח: אני עבדתי בשביל שרות הביטחון, אז חזרתי לכפר
[שיחה ארוכה יותר על הנושא]
תדי: אבל באותו הזמן לא היה כלום בקיסריה
צאלח: לא

תדי: אז מה עשית?
צאלח: יה לנו עדר צאן, עיזים וקצת בקר, נשארנו קצת פחות משנה ואז ברחנו,
באנו לערב אל-בארה [פפה שבט בדווי שהתגורר במקום שהיום בנויה עליו
אור עקיבא]

[זאת אומרת שבילו עם השבטים את התקופה הזאת]
תדי: ואז עברתם לג'סר?
צאלח: קודם טול כרם [הוא חזר לבד אחר כך]
[שוב שיחה על קשריו עם הש"י היהודי, קשרים מאז 1947]
תדי: אני מניח שהיה לך קשר עם הרשימות
צאלח: לא לא היה לי קשר אבל ידעתי שהם באים
תדי: לפי איזה מפתח היו רשימות?
צאלח: היו חלק מהם הלכו לסוריה לפני כן, הביאו נשק
תדי: אנו מדברים על ה-85?

צאלח: כן
[שיחה על סוגי הנשק שהיו בטנטורה]
תדי: היו חיילים בטנטורה מבחוף?
צאלח: רק סורים
תדי: כמה?
צאלח: 40 עד 50 איש [פפה: גם מספר קצינים וחיילים באלכסנדרוני חשבו שזה
המספר]

אבל הם ברחו בהתחלת המלחמה, אחרי שעה שעתיים נעלמו היה להם
לונצ'רים, [ספינת מנוע]
ברחו לכוון חיפה, איפה הגיעו סוריה לא יודע
[המשך שיחה על הנושא]
[אחר כך חוזר כץ למלחמה, מברר מתי נגמרו הקרבות, שיחה בנושא]

צאלח: החיילים שלנו, של ישראל באו גם מהים.. חלק משלנו ברחו לים ונכנענו
שם. [הכוונה לאיים במפרץ]
תדי: כל מה שאתה יודע על זה שהרגו, אחרי שנכנענו, זה הסיפור של 85, או
היה סיפור אחר
צאלח: אחרי מלחמה הרגו אותם, מי שנהרג נהרג, מי שנשאר לקחו אותו לכלא
חלק שלחו לפרדיס

[לקרת סוף השיחה חוזר תדי לטנטורה]

אם אתה צריך חשוב כמה בסך הכל נהרגו בטנטורה
110
זה מספר שאתה יודע אותו, נדמה לך
לפי מה ששמעתי
היה לך קשר לאנשים שקברו את ההרוגים?
לא, לא התעניינתי,
110 זה מספר שזה הסתובב, זה קיבלת מן היהודים
לא מן הערבים היו שכנים, שכנות, אמא של אשתי מטנטורה [נותן את השם]
מבררים איך כותבים את השם
אשתך זוכרת משהו?
לא

מסמך חמישי

יואל סולמי

פלוגה א' מסייעת חבלה, גדוד 33
תדי: בוא תספר לי מה אתה זוכר על הקרב טנטורה
[מסביר מאין בא כל פלוגה, מזרח, צפון ודרום]
סולמי: הקפנו, כל פלוגה לקחה שטח, לא זוכר שמות כל הפלוגה, אני הייתי
בפלוגה א'
[מבררים כוונים]
כאן בפלוגה אחת היה פשלה, היה מ"מ אידאלה, שיצאו אליו שלושה או
ארבעה ערבים עם ידיים למעלה חמושים עם רובים
תדי: היה מ"פ או מ"מ?
סולמי: לא זוכר נדמה לי מ"מ
תדי: מה היה שמו?
סולמי: אידאלה מגבעתיים
תדי: הוא עוד חי היום?
סולמי: לא, שמה הוא נהרג, זה הסיפור, הוא הלך לקבל אותם
עם הרובים כלפי מעלה 15-20 מטר מה שהוא כזה והם הרגו אותו

תדי: על המקום?
סולמי: על המקום ואז התחיל הקרב האמיתי על טנטורה
[מבררים באיזה צד של טנטורה זה קרה]
[מנסים לברר איזה פלוגה מתברר שהכוונה לפלוגה ג' והוא צורף לג' לא
מגיעים לאיזו שהיא מסקנה נחרצת]
תדי: זה קרה אז בפלוגה ג
תדי: ראיתם משהו בכפר
סולמי: בכפר היתה תנועה של בריחה ניסו לעלות על סירות
תדי: זה ראית?
סולמי: כן, כן
[מבררים שעות]
תדי: מה שאתה אומר ראיתם תנועת בריחה של ערבים
סולמי: בסירות, לא סירות כמו שיש היום אני יכול להעיד רק על מה שקרה
עד שנפצעתי [אחר הצוהרים]
כשקרה מה שקרה עם אידאלה אז אנחנו התפרצנו..
[מברר אם הוא זוכר את עמרמי בקרב, לא ממש]
[מנסה לזכור שמות של מי שהיו אתו]
סולמי: בשני גבעות התמקמו, לפי מה שסופר לי אחרי שנפצעתי התמקמו זרים
או אנגלים שנלחמו עם הערבים, כך אמרו לי
[מבררים את הנושא]
[סולמי מספד על קרב פנים אל פנים שהביא לפציעתו]
תדי: מאותו רגע, מה שנעשה בכפר עצמו
[שוב מבררים שמות, ואיפה היה אמציה]
סולמי: ובזה פיננו אותי
[נותן פרטים על פינוי ובית חולים]
תדי: תגיד ממה שסיפרו לך אחרי קרה הסיפור שראית, זה ראית בעצמך את
הסיפור של אידאלה?
סולמי: עם משקפת, בתור חבלן היה לי הצידוד המודרני של אז [מתאר ציוד של
חבלנים]
תדי: אתה היחידי בתור חבלן שם?
סולמי: כן
תדי: לא היה קצין חבלה
סולמי: לא יודע
תדי: מי פוצץ את המחסום
סולמי: לא יודע, לא אני [פפה: אמבר כזכור הוא זה שפוצץ]

[מבררים פרטי פציעה]
תדי: ממה ששמעת מהם היתה איזה השפעה למקרה של אידאלה על מה שקרה
בכפר
סולמי: בוא נגיד, תגיד מה אתה שמעת
תדי: לא אני צריך לשמוע ממך, מה אני שמעתי, זה לא מעניין
סולמי: היו שמה דברים מבישים מאוד, אחד הקרבות המבישים ביותר שהיה
אני חושב במדינת ישראל
כמו שלא השאירו אף אחד בחיים אתה צריך לנסוע לתושבי זכרון הוותיקים
שיספרו לך
תדי: למה?
סולמי: כי הם היו שם בקרב

[תקלה טכנית] לפי הרישומים של כץ אומר סולמי כי הזכרונאים גם הובילו את הטבח וגם חלקם ניסה לעצור את הטבח המשך הקלטת תדי: קודם כל אמרנו את הטבח עצר אלי שטיין סולמי: אלי שטיין הגיע לשמה שהכל כבר השתולל שמה חזק תדי: זה כלל את כל הפלוגות? סולמי: אחרי מה שראו עם אידאלה פרצו כל מחסום תדי: בעצם הסיפור על אידאלה עבר ציק ציק, היה קשר.. [שוב חוזרים להיכן אמציה נפצע כץ רוצה לברר מדוע עמרמי לא מספר לו את הסיפור הזה] תדי: ואתה אומר, מתוך זה שאתה יודע, שמי שהוביל את זה היו הזכרונים, סולמי: שהתחיל הקרב הם נכנסו טרקטור אחד.. תדי: טוב זה שלל סולמי: לא, לא שלל, הם קברו את המתים תדי: אני יודע שזה לקח כמה ימים סולמי: אני נפצעתי אני לא יודע אם זה לקח יום או יומים תדי: אתה שמעת מספרים של הרוגים סולמי: לא נשאר אף אחד..אתה מתכוון אצלנו? תדי: לא, בכפר די: לא, גם לא קיבלנו נתונים כמה תושבים, מה שידוע לנו שהתבססו על כנופיות רציניות הערבים היו חמושים על זה אין ווכוח היה קרב [כץ מעדכן אותו במה שערבים סיפרו לו] [מספר לו עד עדות צאלח על כך שהיו ערבים שהיה להם נשק מן הצבא הבריטי] [מבררים אם הלוחמים בכפר היו מקומיים או זרים] [הוא מתפלא שנשאר בחיים.] סולמי: ידוע לי שיש כאלה שברחו לפרדיס [תדי מחדש לו שלא כולם נטבחו] [דנים בשעות על ההתקפה, סדר השמירה, מעדכן אותו בעדות של צאלח] [מנסים לברר אם בתקרית נהרג עוד מישהו] סולמי: אני ידוע שההשתוללות התחילה עם אידאלה כי הוא היה אחד האהודים בפלוגה הם התחילו לירות בכל מי שראו [תדי: מביא גרסאות על הרג מסודר] [פפה לא הבאתי את הגרסאות מפי תדי הם יובאו בלשון העדים בהמשך] [מונה בפניו מי סיפר] תדי: יש עדות שכמו שאתה אומר שזכרונאים השתתפו. סולמי: עד כמה ששמעתי הכול נהפך [מילה לא ברורה]..הם קברו אותם די מהר ממה ששמעתי..צוחק אם ימצאו היום גופות שלא יגידו חברה קדישא שאלה הם יהודים תדי: אני אגיד לך מה שיש שם היום, היית שם בזמן האחרון? סולמי: לא תדי: קברו אותם בקצה בית הקברות [שוב מסכם עדויות של אחרים, עדויות שיובאו בהמשך על קבר האחים, מיקומו היום וכו] [כץ מעריך בפניו את איכות העדויות, לא חשוב שמישהו שיקר, מעריך בפניו מוסרית את מה שקרה]

סולמי: אנחנו לא באנו לשחוט אף אחד, היה לנו עיקרון כזה, אם מי שהוא נכנע אני באתי מאנגליה, אבל הייתי ארץ־ישראלית, המוסר היה לא לשחוט אף אחד, אבל היה לנו עיקרון שאם יוצא מישהו ונכנע ומפנה לך את הרובה ויורה בך.. זה היה תדי: סוף העולם סולמי: אחרת היו לוקחים אותם בשבי וגומרים, כמו שקרה בעין גזאל.. שם לא קרה חצי מקרה כזה אני מדבר על החטיבה שלי, לא היו מקרים כאלה לפני או אחרי

[המשך השיחה חוזר על פרטים נוספים בקרב]
[כך ישכנע אותו שבטבח הרגו רק גברים ולא נשים וילדים כפי שהוא סולמי סובר.]

מסמך שישי:

יוסף יוספיקו כהן
בעל מסעדה באותו זמן בזכרון על כביש החוף הישן

[תחילת השיחה על הדרך שבה נוסדה המסעדה, ועל היחסים עם הפלסטינים בשנות ה-30]
[אחר-כך עוברים לאווירה לפני 48 בטנטורה ובזכרון מאשים את הלאומנים בהסתת הכפר]
כהן: פרדיס לא היו יורים, טנטורה ירו, משה רוזנברג הם ירו עליו ופצעו אותו, אנשי טנטורה תדי: יכול להיות שאנשים שהכירו אותו ירו אותו.
כך: אין על זה וויכוח אבל הוא הבריא מזה
תדי: פרדיס לא העיזו לירות כי ישבו על הכביש.. הם עבדו פה בזכרון והם חיו מזכרון אנשי טנטורה היו עצמאים, היה להם גישה לחוק.. [מסביר את העניין]
כך: הם בעצם לא נזקקו..
תדי: לא נזקקו..
[מתאר את שאר הכפרים כלאומנים וכמי שהטריד את המכוניות בין חדרה לחיפה]
מתאר את האווירה במסעדה בזמן מלחמת האזרחים [ינואר עד מאי 1948]
[מספר על חלקו בעליה הלא ליגאלית]
[מספר על התנגשות אישית שלו עם איש בולשת בריטית]
כהן: לקחו את טנטורה, אני הייתי בפנים, שכבשו אותה, במקרה תדי: מה זאת אומרת במקרה?
כהן: אז לא הייתי מגויס לצבא, אבל הגעתי מהמסעדה לתוך הכפר תדי: מה זאת אומרת
כהן: אתי מן המסעדה, כל הצבא בא הלך וכבש..
תדי: אתה היית עם הצבא
כהן: אנחנו באנו ממשטרת זכרון תדי: כרזבה?
כהן: לא, הם לא הכירו את השטח תדי: אז באיזה שלב נכנסת?
כהן: שכבשו אותו תדי: אחרי הכיבוש?
כהן: אחרי הכיבוש, הצבא נכנס

תדי: זוכר שעה?
כהן: [לא מתייחס לשאלה] ואז אני זוכר שהחברה הרגו..
תדי: תיכף נגיע לזה
כהן: החברה כבר מתו.. אמרו לי תחפור פה, טוב זה לא..
תדי: תיכף נגיע כי אני רוצה לדעת מה קרה פה, אתה זוכר שעה?
כהן: במשך היום, הצבא התיישב בכפר, והתחילו להוריד, לסנן ולקחת אותם, הרבה הלכו
תדי: מה זה לסנן?
כהן: לא היה מה לסנן כי הרוב ברח דרך הים הקצינים שלהם ברחו דרך הים, הבן של המוכתאר
תדי: קצינים אתה מתכוון מבחינה לאומניו
כהן: מבחינה לאומניותם ולוחמים וזה, הם לא נשארו,
תדי: זאת אומרת ברחו עוד לפני שהכפר נכבש
כהן: לפני שנכבש
כהן: באותו לילה זאת אומרת בין הקרבות והזה הם הפליגו וברחו
תדי: ומתי נכנסתם אתם?
כהן: בשעות היום היינו בפנים הכפר
תדי: מה אתה זוכר? אני מבין שתפסו אנשים והרגו אותם
כהן: כבשו את הכפר ניקו אותו אחר כך הצבא פוצץ
תדי: מה הייתה הסיבה?
כהן: היתה שנאה, כי הם ירו על אוטובוסים ועל כל הדברים, והחברה ירו בהם, דפקו בהם.. זה היה טרוף אז לא כמו היום
תדי: פשוט הסתובבו ברחובות וירו
כהן: לא היו מביאים אותם לחקור ואז ירו בהם לא צבא
תדי: יחידים אבל דפקו הרבה
כהן: לא, אני לא זוכר צבא
תדי: סבך הכול השאלה ירי על הכביש היה בכל המקומות
כהן: לא בכל המקומות, כאן באופן מיוחד בטנטורה, גבע, עין עזאל [פפה שני הכפרים האחרים גורשו במבצע שוטר ביולי 1948, הופצצו מן היבשה וגם מן האוויר, והתושבים נסו] הם באופן קבוע שיבשו את התנועה
כהן ותדי מנהלים דיון האם הירי הערבי על הכביש היה חלק מן המלחמה או לא, כהן מסנה לומר שזה קרה גם בקקון [כפר שנכבש אחר כך על ידי אלכסנדרוני] אך שם זה לא היה ידוע
תדי: למה זה קרה בטנטורה?
כהן: פה זה ידוע שירו בהם
תדי: מה קרה פה שהוא כל כך מיוחד
כהן: היתה פה שנאה
כץ: האלכסנדרוניים
כהן: לא האלכסנדרוניים,
תדי: אלא?
כהן: היו פה אנשים, הסתובבו בכפר, אזרחים
תדי: מה זאת אומרת אזרחים
כהן: אנשים שהסתובבו בכפר לא הצבא
תדי: אתה לא מתכוון שהאנשים שסימנו הם אלה שירו
כהן: היו אנשים שהסתובבו בכפר וירו מתוך שנאה
תדי: איך אתה מסווג אותם אנשי האזור, ש"י?
כהן: לא אנשי ש"י, אלה היו זכרונים שאפילו כבר מתו, לא רוצה להזכיר שמות הוא לקח אותו ובוא ודפק בו כדור וגמר אותו

תדי: אבל ידוע שהיה גם הרג מסודר, או ואבוי למסודר הזה
כהן: הצבא שמר, לא נתן לעשות שום דבר, היו חברה שלקחו שלל, הצבא לא
נתן לבזוז שום דבר
תדי: השאלה, בוא נשאל את זה אחרת, האם אתה מעלה בדעתך שהיה משהו
שלא הספקת לראות, הרי לא ישבת שם כל היום
כהן: לא הייתי כל היום
תדי: ידוע שבקרוב עצמו
כהן: בקרב עצמו הייתה מלחמה
תדי: ידוע שבקרוב עצמו נהרגו בודדים, המגינים עצמם
כהן: הם ירו התגוננו ונכנענו, היציאה היתה ממשטרת זכרון ומכה כוונים
תדי: השאלה שלי, בוא נגיד ככה, בקרב עצמו שהתנהל שבאה פלוגה מצפון
ומדרום
כהן: אלה נלחמו ועזבו את הכפר ובאו אנשי הג"א לא הרגו לא נגעו הצבא
היה מאוד מאוד בסדר,
תדי: אם הגעת אחרי הצוהרים, הצבא החליפו אותו אנשי החי"מ [פפה חיל
מצב שישב תמיד בכפרים אחרי כיבוש],
כהן: החי"מ, ישבו שמה איזה תקופה ואז לא כבר היה הרבה מה לעשות איתם
הרבה באותם ימים ראשונים היו חברה שדפקו בהם לא צבא
תתדי: אבל את רוב הכפר לקחו באותו יום
כהן: כן, אבל עד שלקחו דפקו בהם
תדי: באותו יום?
כהן: באותו יום
זתדי: ה רק כמה שעות פה משהו לא ברור לי הצבא נכנס ..
[דיון על שעות התחלת הקרב ופינוי הצבא]
תדי: מה שקרה, קרה אצל אנשי חי"מ אנשי חי"מ היו יותר מבוגרים
כהן: ותר מבוגרים ומהסביבה
תדי: אז היו להם חשבונות איתם
כהן: לא היה להם חשבונות איתם
תדי: סתם שנאה
כהן: שנאה של יהודים וערבים כל אחד לפי התפיסה שלו והאפשרויות שלו
תדי: הזדמנות לגמור חשבון מתרפ"ט
כהן: אבל ככה היו קשרים יפים וטובים איתם, חיו אתם יפה מאוד
תדי: אתה אומר קיצונים שלנו
כהן: כן לא הצבא
תדי: אני מבין גם מתוך החי"מ
כהן: כן היה אחד זכרוני אחד, "שלגר" [בריון]
תדי: לא נידרמון?
כהן: הוא היה בין מורי הדרך של הקיבוץ [מעין צבי]
תדי: אם הוא מת כבר לא בעיה
כהן: הוא היה קוקו
תדי: מה היה שמו אבל
כהן: אליהו זמירלי
תדי: באמת תורכי?
כהן: לא,
תדי: מאיזמיר
כהן: קראו לו אליהו זמיר, קראו לו, הם באו מייסוד המעלה
תדי: ואיזה סיבה מיוחדת היתה להם לשנוא אותם?

כהן: הוא היה גבר הוא התחתן עם זכרונית הוא היה האבא של זה שהיה
בתותחנים שעצר את כל החברה עם הטנקים
[מנסיס לברר מי הגיבור של 1973 שעצר טנקים ברמה חוץ מכוח צביקה
המפורסם
תדי: אני מבין שהיו לו הספקים מיוחדים
כהן: [תשובה לא נשמעת]
תדי: אתה מזהה סיבה מיוחדת
כהן: פשוט מאוד הייתה מלחמה,
תדי: סוג של בריונות
כהן: לא בריונות, חשבונות של שנאה, חיסלו
[שואל אם גם שמשון משבץ היה, מאשר שהיה אחראי על המילואים של הצבא
במשטרת זכרון אבל לא זוכר שראה אותו בטנטורה]..הוא כבר מת בגבעת
עדה [פפה: עדים פלסטינים רבים זוכרים אותו כאחראי על הרג]
כהן: הוא היה בין ה"קנקרס".